

## آسیب‌شناسی شغل‌های نامناسب زنان

دکتر ناهیدالسادات قائم مقام فراهانی\*

### اشاره

امروزه شاهد حضور گسترده زنان و دختران جوانی هستیم که با انگیزه حضور در جامعه یا کسب درآمد در شغل‌های نامناسب به‌عنوان منشی، بازاریاب یا فروشنده فعالیت می‌کنند. بسیاری از شرکت‌ها و مراکز از زنان و دختران به‌عنوان ابزار جذب مشتری، تلطیف محیط کاری و توسعه تجارت استفاده می‌نمایند. برخی از زنان و دختران که تحصیل کرده نیز هستند برای دستیابی به شغل مناسب بر ویژگی‌های ظاهری خود سرمایه‌گذاری می‌کنند و این موضوع به دلیل عوامل متعددی مانند الگوی کاری مشخص برای حضور زن در جامعه به وجود آمده است و آسیب‌های بسیاری را متوجه فرد، خانواده و جامعه می‌کند. در این مقاله به بررسی آسیب‌های نامناسب زنان، پرداخته می‌شود.

### آسیب‌های فردی

#### ۱. ابزار تبلیغات

بسیاری از مشاغل با استفاده تبلیغاتی از زن موجب رواج بی‌حجابی و

---

\* دکترای فرهنگ و زبان‌های باستان.

آرایش‌های زننده در جامعه می‌شوند. در این مشاغل نه بهره‌وری از نیروی جسمی زن موردنظر است و نه به‌کارگیری توان فکری و تخصصی او بلکه جوانی و طراوت، زیبایی ظاهر و آراستگی ساختگی وی ابزار جلب مشتری و شیرین‌کام کردن مراجعان است. فروشنده‌گی، منشی‌گری، مسئول روابط عمومی بودن را می‌توان از جمله این مشاغل دانست.<sup>۱</sup>

در برخی از آگهی‌های جذب بازاریاب، داشتن تیپ و شکل مناسب و قد بلند به‌ویژه روابط عمومی بسیار بالا یکی از معیارهای اساسی پذیرش ایشان از سوی کارفرما<sup>۲</sup> و جزء وظایف اصلی منشی در محل کار است. برای مثال خانمی که منشی شرکتی در نزدیکی خانه‌اش بود و برای صرف ناهار می‌توانست دو الی سه ساعت به منزل برود پس از ناهار و برای برگشت به محل کار، بنا به خواسته مدیر شرکت درباره رعایت تنوع در سر و وضع ظاهری، ناگزیر بود دوباره رنگ لاک‌های خود را پاک کند و آرایشی غیرمعمول و متفاوت داشته باشد.<sup>۳</sup>

واگذار کردن چنین نقش‌هایی به زنان در حقیقت توهینی آشکار به جنس زن است. زن در چنین جایگاه‌هایی به‌مثابه ابزار و کالایی برای رسیدن به اهداف خاص مورد بهره‌وری قرار می‌گیرد.<sup>۴</sup> در اکثر شغل‌های فروشنده‌گی، منشی‌گری و بازاریابی جذابیت‌های جنسی، توانایی‌های عملی و انرژی زنان و دختران جوان به شکل ظالمانه‌ای در خدمت سرمایه‌داری مدرن قرار می‌گیرد. به‌عبارت‌دیگر با میل و رغبت خود زنان صرف توسعه سرمایه‌سالاری و ظلم توسعه‌یافته به

۱. افشارنیا، زن و رهایی نیروهای تولید، ص ۱۳۶.

۲. تاجیک، «از ویزی‌توری تا مدیریت فروش»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۲۹.

۳. تاجیک، «منشی‌گری، ملکه مشاغل زنانه»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۲۸.

۴. «اشتغال زنان در بستر خانواده و ارتباط آن با طلاق»، حوراء؛ ش ۱۸، بهمن و اسفند

خودشان می‌شود. متأسفانه با این وجود، زنان و دختران باز هم احساس آزادی می‌کنند.<sup>۱</sup>

درواقع زنان و دختران در چنین شغل‌هایی احساسات و لطافت‌های زنانگی خود را خرج می‌کنند و این مسئله موجب تقلیل احساسات لطیف آنان می‌شود. همچنین عاملی برای بازدارندگی زنان از ایفای نقش‌ها و به عبارتی شغل‌های اصلی آن‌ها می‌گردد؛ زیرا شغل‌هایی که از لطافت زنان می‌کاهند، آن‌ها را در نقش‌های خانوادگی دچار مشکل می‌کنند و باعث می‌شوند کانون خانواده گرمای خود را از دست بدهد؛ مثلاً منشی بودن شغلی است که زن را در معرض برخورد با افراد متعدد اعم از محرم و نامحرم قرار می‌دهد که این برای طهارت روحی زنان مناسب نیست.<sup>۲</sup>

ورود بانوان در بسیاری از موارد با دید ابزاری و جذب بیشتر مشتری از راه ایجاد جذابیت‌های ظاهری در آنان است و تعداد بانوانی که بتوانند از این دسته ابزاری بالاتر بروند و از آسیب‌های اجتماعی برکنار باشند چندان زیاد نیست.<sup>۳</sup> شرایط بسیاری از شغل‌های نامناسب به‌گونه‌ای است که باعث رواج بدحجابی می‌شود. از سویی اسلام به زن اجازه نمی‌دهد که هنگام خروج از منزل، موجبات تحریک مردان را فراهم کند و به مردان هم اجازه چشم‌چرانی نمی‌دهد؛ چنین حجابی موجب تقویت نیروی کار اجتماع نیز می‌گردد.<sup>۴</sup>

۱. کوثری، «حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی زنان از منظر اسلام»، موجود در:

[www.kosari112.mihanblog.com/post/1](http://www.kosari112.mihanblog.com/post/1).

۲. اسراری، «لطفاً مراقبت روحیه زنانه خود باشید»، موجود در:

[www.basirnews.ir//۰۳/۰۳/۱۳۹۳](http://www.basirnews.ir//۰۳/۰۳/۱۳۹۳).

۳. تاجیک، «ازویزیتوری تا مدیریت فروش»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۲۹.

۴. مخالفان حجاب به بهانه اینکه حجاب نیمی از افراد جامعه را فلج می‌کند با ترویج بی‌حجابی، فساد و بی‌بندوباری نیروی تمام افراد جامعه را فلج می‌کنند. نتیجه این می‌شود که در جوامع مسلمان

همچنین خداوند در سوره احزاب آیه ۳۲ می فرماید: «يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا؛ ای همسران پیامبر! شما همچون یکی از زنان معمولی نیستید اگر تقوا پیشه کنید؛ پس به گونه‌ای هوس انگیز سخن نگوئید که بیماردلان در شما طمع کنند، و سخن شایسته بگوئید!». با توجه به آیه شریفه خداوند زنان را از سخن گفتن با لحنی تحریک‌آمیز و صدایی نازک منع می‌کند؛ از این رو زنان باید در حجاب، گفتار و رفتار خود موازین اسلامی را رعایت کنند.

درواقع خود دختران و زنان انتخاب‌کننده محیط کاری خود هستند. نمی‌توان گفت آسیب‌ها و دیدگاه ابزاری به زن در همه محیط‌های کاری وجود دارد. زنان و دختران باید حدود اسلامی را در محل کار رعایت کنند و با رعایت حجاب مناسب و لحن صحبت مناسب، اجازه ندهند از آن‌ها به‌عنوان ابزار استفاده شود؛ بنابراین شاید به دلیل پایبندی به حدود شرعی و اسلامی کار خود را از دست دهند، اما از آسیب مصون می‌مانند.

## ۲. آزارهای اخلاقی

آزارهای اخلاقی در محیط کار به دو شکل کلامی و غیرکلامی رخ می‌دهد. شوخی‌های نامناسب و دور از شأن از سوی برخی از آقایان، اظهارنظر در ارتباط با ظاهر و نوع لباس و همچنین دعوت به ملاقات خارج از محیط به بهانه طرح مسائل کاری اما به‌قصد طراحی مسائل شخصی و نامتعارف، از دیگر مصادیق

---

متجددمآب، فقط در روستاها و خانواده‌های بسیار متدین، زنان با لباس ساده در اجتماع ظاهر می‌شوند و به فعالیت اقتصادی مفید می‌پردازند و گرنه سایر زنان برای خودآرایی و آرایش، جز استهلاک ثروت و وقت و فاسد کردن اخلاق اجتماعی و خانواده، کار دیگری نمی‌کنند و عده‌ای جاهل، نام این را فعالیت اجتماعی و آزادی زن می‌گذارند. (سایت پرسمان).

این‌گونه آزارهاست. از آزارهای غیرکلامی نیز می‌توان به نگاه‌های هرزه اشاره کرد. از موارد حادث‌تر اینکه برخی از همکاران از جمله مدیر ممکن است پس از نزدیک شدن از طریق شبکه‌های اجتماعی اجازه درخواست غیراخلاقی را نیز به خود بدهند.<sup>۱</sup>

بسیاری از زنانی که در شغل‌های نامتناسب هستند پس از آنکه به همکاران و یا رئیس شرکت اجازه اظهار نظر دادند، ممکن است به دلیل برداشت منفی اطرافیان از شخصیت ایشان، عدم کنترل ارتباط کاری و نیز به سبب رعایت نکردن خطوط قرمز<sup>۲</sup> مورد مزاحمت‌های جنسی قرار بگیرند.

توجه به مسئله مزاحمت‌های جنسی در اشتغال زنان به‌منزله یک نمونه از پیامدهای تقریباً پنهان، از این موارد است؛ زیرا دست کشیدن زنان از کار تنها راه مقابله با این معضل است و به نظر می‌رسد این نوع پیامدها مطابق اندیشه طرفداران نظریه جنسیتی تا حد زیادی در تفکیک شغل‌ها بر مبنای جنسیت و تداوم آن مؤثر بوده و تلاش‌های زنان را برای ورود به شغل‌هایی که در قلمرو مردان قرار دارند خنثی کرده است.<sup>۳</sup>

اسلام معتقد است مرد و زن باید مرزبندی مشخصی میان خودشان در همه‌جا — خیابان، اداره، تجارت‌خانه — داشته باشند و هر یک از زن و مرد باید آن را رعایت کنند. اگر این حساسیت اسلام نسبت به روابط و نوع اختلاط مرد و زن رعایت شود، همه کارهایی را که مردان در عرصه اجتماعی انجام می‌دهند، زنان نیز در

۱. رنجی، «چگونه در محیط کار غافلگیر نشویم»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۳۵.

۲. ر.ک. مهتدی، «معامله با خدای مهربان»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۳۲ و ۳۲.

۳. سهیلا، «فرا تحلیل چهار دهه پژوهش درباره اشتغال زنان»، زن در فرهنگ و هنر، ش ۲، صص

صورت داشتن توانایی جسمانی و شوق و فرصت لازم می‌توانند انجام دهند.<sup>۱</sup> برخی از روایات<sup>۲</sup> به رعایت حد و مرزها، دوری از اختلاط با مردان و رعایت عفاف و پوشیدگی دعوت می‌کنند؛ بنابراین اگر اشتغال زنان سبب مفسده نباشد، با حفظ عفت و اخلاق عمومی بلامانع است.<sup>۳</sup> اگر مرزبندی رعایت شود و زنان و دختران به‌جز از مسائل کاری - آن‌هم در چارچوب کاملاً رسمی - اجازه هرگونه صحبت و اظهار نظر به همکاران و مشتریان مرد ندهند، هم عفت و هم شأن زن حفظ می‌شود. از سویی اگر آزارها از سمت رئیس شرکت صورت بگیرد، رها کردن کار از هرگونه چشم‌پوشی و درنهایت بروز آسیب‌های جبران‌ناپذیر بهتر است.

### ۳. آزار جنسی

بسیاری از زنان و دخترانی که به مشاغل کاذب روی می‌آورند طعمه آزارهای جنسی هستند. از طرفی گرایش برخی از آن‌ها به مواد مخدر زمینه‌ساز ارتکاب اعمال مجرمانه و ابتلا به بیماری‌هایی مانند ایدز و هپاتیت می‌شود.

### ۴. آسیب روانی

یکی از آسیب‌هایی که متوجه سلامت روان زنان و دختران است، استرس محیط کار است. استرس‌های محیط کار حاصل عوامل گوناگونی است از جمله: داشتن وظایف متعدد، نبود امنیت اخلاقی، تشویش از داشتن روابط کاری با

۱. تاجیک، «اشتغال زنان از دیدگاه اسلام»، موجود در:

[www.farsnews.com/newstext.php?nn=13910630000656](http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13910630000656).

۲. حرّ عاملی، و مسائل الشیعة، ج ۲۰، ص ۲۳۵، باب کراهه خروج النساء؛ کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۵۳۶. (أَمَّا تَشْتَحِيْنَ وَلَا تَغَاوْنَ نِسَاءَكُمْ يَخْرُجْنَ إِلَى الْأَسْوَاقِ وَيُزَاجِمْنَ الْعُلُو).  
۳. نوری، «بررسی اشتغال زنان از دیدگاه اسلام»، مجله نامه جامعه، ش ۸۵، مهر ۱۳۹۰، ص ۱۶.

همکاران که گاه به روابط نامتعارف نیز کشیده می‌شود، درخواست‌های نابجای همکاران و مشتریان، برخورد قاطع و بروز عواقب احتمالی در آینده شغلی، توییح از سوی رئیس شرکت به دلیل نرسیدن به وظایف متعدد و تنزل عزت‌نفس، توجه بیش‌ازحد به ظاهر، تغییر لحن و صدا در صحبت. این عوامل موجب می‌شوند که سلامت روان زنان و دختران شاغل در شغل‌های نامناسب، آسیب ببیند و اختلال‌های روانی بسیاری از جمله استرس و وسواس فکری در آن‌ها بروز کند.

#### ۵. آسیب‌های جسمی

انجام وظایف دبیرخانه، مدیر دفتر، مدیر برنامه، آبدارچی، حسابدار، بازاریاب، تالیپست بر عهده منشی است و مسئولان و مدیران شرکت از او توقع انجام کامل وظایف را دارند. اجرای کارهای واگذار شده موجب بروز خستگی بیش‌ازحد در زنان و دختران می‌شود و درنهایت آن‌ها را به آسیب‌های جسمی فراوان مبتلا می‌کند.

در روایتی امام علی علیه السلام به فرزندش امام حسن علیه السلام چنین فرموده است: «لَا تُمَلِّكِ الْمَرْأَةَ مِنَ الْأُمْرِ مَا يُجَاوِزُ نَفْسَهَا فَإِنَّ ذَلِكَ أَنْعَمَ لِحَالِهَا وَأَرْحَى لِبَالِهَا وَأَدْوَمَ لِحَمَالِهَا فَإِنَّ الْمَرْأَةَ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرِمَانَةٍ؛ به زن بیش‌ازحد و توانش کار واگذار مکن و این، برای حال او بهتر است و برای زندگی او مناسب‌تر است؛ زیرا زن ریحانه است و قهرمانه نیست»<sup>۱</sup>.

این دسته از روایات به وضع روحی و جسمی زنان اشاره دارد و بیانگر این امر است که آن‌ها باید وظایفی را بر عهده گیرند که با وضعیت جسمانی و

۱. کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۵۱۰.

عاطفی‌شان متناسب باشد و آسایش و آرامش آن‌ها را برهم نزند.<sup>۱</sup>

## ۶. حقوق و مزایای ناچیز

اگرچه اجرای قانون کار و قوانین تأمین اجتماعی در تمامی شرکت‌های خصوصی و حتی درباره نیروهای پورسانت‌بگیر نیز الزامی است و هر توافقی برخلاف این قوانین باطل است، در مراکز زیادی به‌راحتی این مقررات دور زده می‌شود. پرداخت کمتر از حداقل حقوق قانون کار، عدم پرداخت بسیاری از مزایای قانونی، عدم پرداخت پایه سنواتی، محرومیت از ثبت سابقه بیمه، وضع ضوابط خاص درباره حقوق و شرایط کاری دوره آزمایشی، الزام به ارائه سفته، ساعت‌های کاری بالا بدون پرداخت اضافه‌کاری، نداشتن مرخصی و بسیاری دیگر از این تخلف‌ها را می‌توان در گفتگو با خانم‌های شاغل در بازاریابی و منشی‌گری مشاهده کرد. اغلب این افراد نیز به دلیل ترس از بیکاری و نداشتن فرصت شغلی مناسب‌تر، به این شرایط تن می‌دهند و در مقابل آن سکوت می‌کنند.<sup>۲</sup>

## آسیب‌های خانوادگی

### ۱. برخورد آمرانه

با اشتغال زنان به‌ویژه در شغل‌های نامناسب، فضای فرهنگی و اخلاقی خانواده دچار آسیب می‌شود. زنان شاغل در محاوره‌ها و رفت‌وآمدها چون با اشخاص و افراد مختلفی سروکار دارند نوع برخوردهایشان مردانه و آمرانه است، ظرافت و

۱. تقوی، «اشتغال زنان از نظر قرآن و احادیث»، سایت استان کهگیلویه و بویراحمد (ایل بانو).

۲. رنجی، «چگونه در محیط کار غافلگیر نشویم»، پیام زن، ش ۲۸۵، ص ۳۵.



لطف‌ت در گفتار و رفتار در این‌گونه زنان کم‌رنگ می‌شود.<sup>۱</sup> فرمان‌بری زنان در محیط کار، باعث به‌کارگیری امر و نهی در زندگی می‌شود. این نوع رفتار و گفتار زنان متأهل نه تنها موجب بروز تنش با همسر می‌شود بلکه بر کودکانشان هم تأثیر می‌گذارد.

## ۲. تعارض در باورها

همان‌گونه که برخی از زنان و دختران با شرایط ظاهری شغل‌های نامناسب (همانند آرایشی‌های متنوع یا پوشش نامناسب) آرام‌آرام به تغییر در عقاید و باورهای آنان منجر می‌شود. این تغییرات بیشتر در پوشش و ظاهر و نیز در رفتار و گفتار رخ می‌دهد و بسیاری از باورها و نگرش‌های دینی و ملی آنان دستخوش تغییر می‌شود و زندگی آنان صرف استفاده از جذابیت‌های ظاهری خود برای کسب درآمد می‌شود و به‌نوعی از جذابیت خود به‌عنوان ابزاری برای پول درآوردن استفاده می‌کنند.

این تغییر نگرش‌ها به‌ویژه در خانواده‌هایی با بافت مذهبی موجب ایجاد تعارض‌هایی با دیگر اعضای خانواده می‌شود که در زنان متأهل می‌تواند عاملی برای طلاق عاطفی و یا در مواردی که تغییرات افسارگسیخته‌ای در رفتار و افکار زن روی می‌دهد، موجب طلاق می‌شود. این دگرگونی اعتقادی در دختران مجرد نیز به تعارض‌ها و تشویش‌های بسیاری منجر می‌گردد، تا آنجا که منع‌های پدر و مادر تأثیری بر چگونگی پوشش، رفتار و گفتار آن‌ها نخواهد داشت.

---

۱. حوراء، «اشتغال زنان در بستر خانواده و ارتباط آن با طلاق»، بهمن و اسفند ۱۳۸۴، ش ۱۸،

## آسیب‌های اجتماعی

### ۱. تغییر نگاه دیگران

رفتارهایی مانند برقراری رابطه با همکاران و داشتن آرایش‌های زننده که از برخی دختران و زنان دارای شغل‌هایی همانند بازاریابی و منشی‌گری سر می‌زند، باعث می‌شود دیدگاه دیگران نسبت به شاغلان در این شغل‌ها تغییر کند و عده‌ی زیادی از زنان از ایجاد ارتباط با چنین افرادی نسبت به خانواده خود احساس خطر کنند و بسیاری از مردان - چه به‌عنوان مشتری و چه به‌عنوان اقوام و آشنایان - به دنبال افکار جنسی خود باشند، درحالی‌که بسیاری از زنان و دختران شاغل، نسبت به مسائل عرفی، اخلاقی و شرعی بسیار پایبند هستند. این نوع نگرش موجب ایجاد مشکلات عدیده‌ای برای آن‌ها می‌شود؛ زیرا در معرض انتظارات و پیشنهادهای نامعقول و بعضاً نامشروعی که حاصل ذهنیت‌های نادرست دیگران است، قرار خواهند گرفت.

### ۲. تنزل جایگاه اجتماعی

اندکی از زنان و دخترانی که شرایط ابزاری و ضد‌اخلاق (نامشروع) کارفرمایان را برای شغل‌های منشی‌گری یا بازاریابی می‌پذیرند، به‌نوعی بر تغییر الگوهای اجتماع اثر می‌گذارند. پذیرش این شرایط، الگوی کاری مشخصی را برای این نوع شغل‌ها به وجود می‌آورد و باعث می‌شود تصور همگانی به‌خصوص کارفرمایان شرکت‌های خصوصی تغییر نماید. این تغییر نگرش همگانی طبعاً منجر به تنزل جایگاه کارمندان این شغل در حد یک «عروسک» می‌شود که نه‌تنها به‌عنوان یک کارمند به انجام وظایف و مسئولیت‌های خود مشغول است، چه‌بسا که بعضاً مسئولیت‌های دیگر همکاران را هم انجام می‌دهد و عاملی است برای تلطیف محیط کاری که امکان سوءاستفاده از وی نیز فراهم است. همه اینها باعث می‌شوند تعریف «شغل» عوض شده و در نتیجه برخی از

کارفرمایان داشتن توقعات بیجا و نامشروع را حق خود بدانند.

### ۳. ارتکاب اعمال مجرمانه

گاهی مشاغل کاذب به پوششی برای اعمال مجرمانه تبدیل می‌شوند. بسیاری از افرادی که در مشاغل کاذب مانند اسفند دود کردن، پاک کردن شیشه ماشین یا فروختن سی‌دی‌های به‌ظاهر مجاز مشغول‌اند، از این مشاغل به‌عنوان نقابی برای مخفی کردن اعمال خلافکارانه خود استفاده می‌کنند، به فعالیت‌های مجرمانه‌ای مانند قاچاق مواد مخدر، تحت نظر گرفتن شخص یا مکان خاص، سرقت، قتل و فروش سی‌دی‌های غیرمجاز و... می‌پردازند. در حقیقت این‌گونه مشاغل بستر مناسبی را برای جرائم مختلف پدید می‌آورند.<sup>۱</sup>

حتی اگر برخی از زنان و دختران به دلیل نداشتن مهارت‌های لازم، به شغل‌های کاذب روی می‌آورند و قصد انجام کارهای خلاف ندارند، نیاز مالی آنان را به پذیرش پیشنهاد افراد سودجویی که با به‌کارگیری زنان و دختران درآمدهای کلانی را به دست می‌آورند، می‌کشاند.

---

۱ عسگری پرور، «نگاهی به پدیده اشتغال کاذب در ایران»، سایت برهان.